



#GOEDINERFGOED

Archeologienota Gent – Begijnhof OLV Ter Hoyen

Wegenis B

Deel 3: programma van maatregelen

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be



Projectcode – 2017H306

Colofon

Projectcode 2017H306

Archeologienota Gent – Begijnhof OLV Ter Hoyen, Wegenis B

Opdrachtgever

Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw

Lange Violettestraat 205, 9000 Gent

Uitvoerder

Goed in erfgoed Comm. V.

Adolf Baeyensstraat 134G

9040 Sint-Amandsberg

BTW BE 0669.484.003

© 2017 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Inhoud

Programma van maatregelen.....	4
1. Beschrijvend gedeelte	4
1.1. Administratieve gegevens	4
1.2. Aanleiding vooronderzoek	4
2. Gemotiveerd advies.....	5
2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek	5
2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site.....	5
2.3 Impactbepaling van de geplande werken	5
2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering.....	6
3. Programma van Maatregelen	6
3.1 keuze onderzoeksstrategie	6
3.2 Plan van aanpak.....	8
Afbraakbegeleiding.....	8
Proefputten.....	8
3.3. Criteria voor onderzoekshandelingen die niet uitgevoerd moeten worden	11
3.4. Criteria bereiken onderzoeksdoel.....	11
3.5. competenties uitvoerder	11
3.6. deponering	12
3.7. Afwijkingen ten aanzien van de CGP 2.0	12

Programma van maatregelen

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

- Initiatiefnemer: Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw, Lange Violettestraat 205, 9000 Gent
- Projectcode bureauonderzoek: 2017H306
- Sitecode: GE-BE-2017
- Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan: nvt
- Erkende archeoloog: Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
- Locatie projectgebied: Lange Violettestraat 205, 9000 Gent
- Bounding Box: xMin,yMin 3.73517,51.0463 : xMax,yMax 3.73657,51.047
- Oppervlakte percelen: wegenis: +/- 1250 m², binnenplein: +/-6175 m²
- Kadaster: deels geen nummer (wegenis), deels Gent, 4de afdeling, sectie D, 2378 (binnenplein)
- Termijn bureauonderzoek: 09/08/2017-31/08/2017
- Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed: Bureauonderzoek
- Onderdeel archeologische zone: ja
- Verstoorde zones: Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
- Topografische kaart: figuur 1
- Kadasterkaart: figuur 2
- Overzichtsplan archeologische zones versus gebieden waar geen archeologie wordt verwacht: figuur 3

1.2. Aanleiding vooronderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

1.3 Resultaten bureauonderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

2. Gemotiveerd advies

2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

De voorgelegde archeologienota betreft de neerslag van een archeologisch vooronderzoek op basis van bureauonderzoek. Elk vooronderzoek op het terrein met of zonder ingreep op de bodem was niet mogelijk omwille van de huidige bebouwing en het actuele landgebruik (zie Verslag van Resultaten). De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leveren voldoende informatie om een afdoende inschatting te maken van het potentieel tot archeologische kennisvermeerdering.

2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site

Het assessment gebaseerd op een combinatie van landschappelijke, archeologische en historisch-cartografische data wijst op een matig archeologische potentieel van het projectgebied. De projectzone bevindt zich binnen de muren van de historische site het Klein Begijnhof van Gent. Mogelijk zijn er ondergronds resten bewaard van het middeleeuwse of vroegmoderne begijnhof. Wel moeten we er rekening mee houden dat de wegenis sinds de stichting van het begijnhof in de 13de eeuw vrijwel ongewijzigd is gebleven, en dat de kans op archeologische sporen hierdoor wordt verkleind. De kans op sporen van menselijke aanwezigheid voor de inname van de terreinen door de begijnen is eerder klein. Het terrein betreft immers relatief nat en drassige gronden in het alluvium van de Schelde. Terreinen die vooral in gebruik waren als meersen en graas-/hooiland.

De bewaringstoestand van eventueel archeologisch erfgoed in het projectgebied is variabel. Voor het tracé ten oosten en zuiden van het binnenplein lijkt de historische verstoring beperkt. Voor de zone rond het Groothuis, kunnen we ervan uitgaan dat de 20ste eeuwse rioleringswerken, de aanleg van nutsleidingen en de herhaaldelijk heraanleg van de weg die hiermee gepaard ging, hun impact gehad op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Hoe groot de impact hiervan is, kan moeilijk bepaald worden op basis van het bureauonderzoek, temeer omdat het bestaande gabarit niet gekarteerd staat op de rioleringsatlas Vlaanderen. Om dit bepalen is gericht terreinwerk noodzakelijk.

2.3 Impactbepaling van de geplande werken

Concreet zijn volgende werken met impact op de bodem gepland: (i) de heraanleg van de bestrating bestaande uit keien op een zandbed, op een fundering van mager beton. Totale

opbouw 0,40 m; (ii) de aanleg van grindfilters: bij de delen met eenzijdige afwatering centraal in het weglichaam met een regelmaat van elke 2 m. Bij de delen met tweezijdige afwatering, aan beide zijden van de straat met regelmaat van elke twee meter. De grindfilter bestaat uit geotextiel (0,35x0,35 m) en een cementbuis diameter 0,15 m gevuld met rolgrind. De buis rijkt tot op -0,25 m diepte; (iii) de aanleg van riolering onder het nieuwe wegdek. De diepte van de riolering wordt bepaald bij uitvoer, de diameter van de buizen is 0,2/0,25/0,3 m; (iv) de aanleg van 9 inspectieputten centraal in het weglichaam. De doorsnede van de putten is 1 m² en diepgang maximaal -2.5 m mvh; (v) de aanleg van een waterafvoer langs de wegenis. De diepte van de waterafvoer wordt bepaald bij uitvoer. Gerekend mag worden op sleuven van +/- 1,8 m breed; (vi) de aanleg van 8 straatkolken van +/- 0,65 x 0,34 m doorsnede en een diepgang van +/- 0,70 m; (vii) de aanleg van 8 straatlantaarns. De impact op eventueel archeologisch erfgoed van deze werken is afhankelijk van de diepgang, precieze lokalisatie en bewaringstoestand van het eventueel aanwezige archeologische erfgoed. Om dit bepalen is gericht terreinwerk noodzakelijk.

2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering

Het projectgebied in relatie tot de geplande werken wel degelijk kans op kennisvermeerdering: verdergezet onderzoek biedt kans op het verfijnen van de bouwchronologie van het Begijnhof OLV Ter Hoyen. Het projectgebied biedt de kans de vooralsnog weinig gekende middeleeuwse situatie van het Begijnhof te documenteren. Bovenlokaal biedt het projectgebied mogelijk informatie over de inrichting, architectuur en materiële cultuur van begijnhoven in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen en vroegmoderne tijd. De kans op archeologisch relevante sporen is echter kleiner dan in de zones van de conventen, begijnhuisjes of andere open ruimten: historisch kaartmateriaal toont aan dat het projectgebied sinds de 13de eeuw in gebruik is al weg en geen ander gebruik heeft gekend. Dit beperkt de kans op sporen die nuttige kenniswinst kunnen opleveren. Daarenboven is de bewaringstoestand in bepaalde zones niet ideaal tot slecht door de aanwezigheid van de bestaande riolering en afwatering, en de herhaaldelijke historische renovatie van het wegdek. Om dit bepalen is gericht terreinwerk noodzakelijk.

3. Programma van Maatregelen

3.1 keuze onderzoeksstrategie

Bij de keuze voor onderzoeksstrategie werd de topografische ligging, de bodemgesteldheid en de aard van de te verwachten sporen samen in acht genomen. Voor de te hanteren onderzoekstechnieken is de Code van Goede Praktijk 2.0 van toepassing. Onderstaande tabel

presenteert een schematische voorstelling van de afweging van de verschillende onderzoekstechnieken:

	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	
<i>Geofysisch onderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	De kans op interferentie is te groot gezien de huidige inrichting van het projectgebied en omgeving
<i>Veldkartering</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Terrein is bebouwd en verhard
<i>Landschappelijk booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot.
<i>Verkennd archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Waarderend archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Proefsleuven en proefputten</i>	Ja	Ja	Ja	Ja	Proefputten kunnen meer duidelijkheid geven over aan- of afwezigheid van sporensites en de bewaartoestand. Om praktische en economische redenen is deze onderzoeksstrategie niet aangewezen

<i>Proefputten in functie van steentijdsites</i>	Ja	Nee	Ja	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
--	----	-----	----	-----	---

Figuur 1: Schema met afweging van de verschillende onderzoeksstrategieën conform hoofdstuk 5.3 van de Code van Goede Praktijk.

Geofysisch onderzoek en veldkartering werden overwogen als onderzoeksstrategieën, maar niet weerhouden omdat ze weinig of niets zullen bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De kans op bewoningssporen uit de prehistorie is zeer klein. Daarom wordt er geen gericht landschappelijk, verkennend en waarderend booronderzoek voorzien.

Gezien het potentieel voor sporensites wordt voor de evaluatie van het projectgebied een vooronderzoek met ingreep in de bodem onder de vorm van proefputten geadviseerd. Dit geeft de kans om de mogelijk complexe stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones in kaart te brengen. Deze strategie wordt geacht wetenschappelijk en economisch gezien de meest efficiënte methode om de vragen die uit het bureauonderzoek volgen te kunnen beantwoorden.

3.2 Plan van aanpak

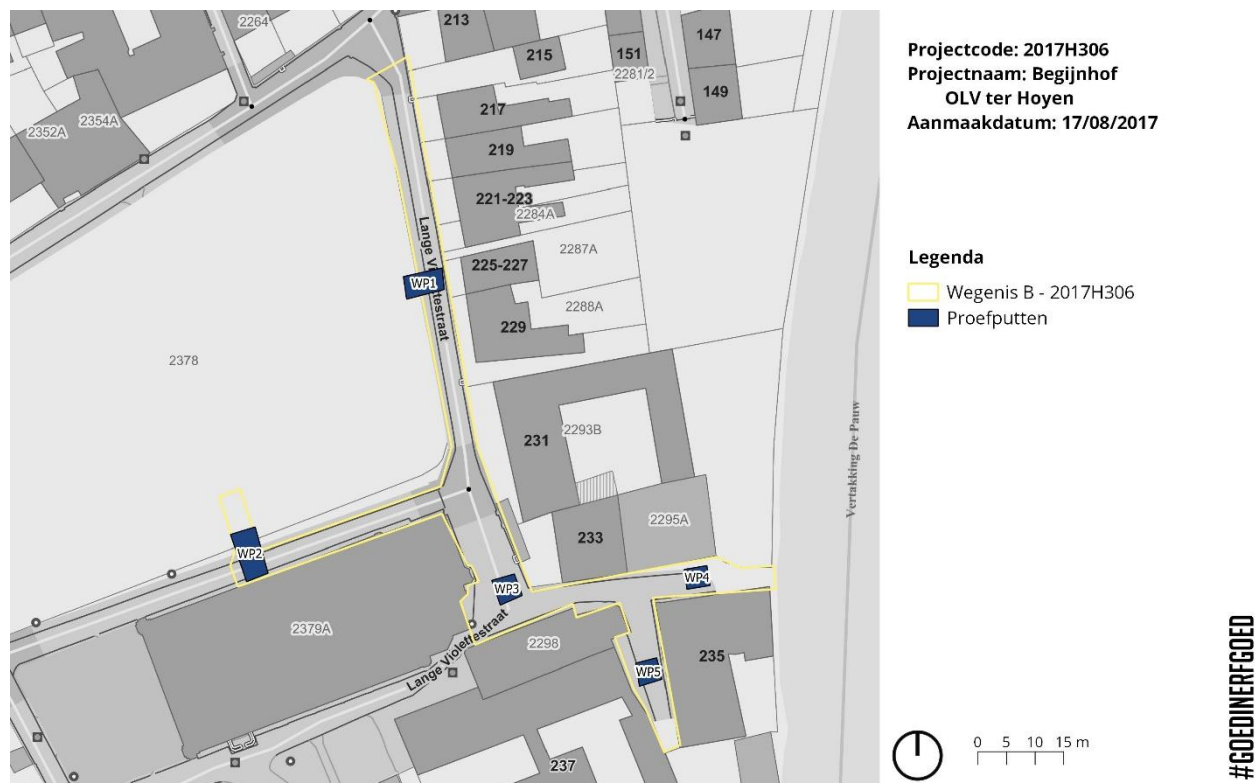
Afbraakbegeleiding

Het vooronderzoek met ingreep in de bodem kan pas van start gaan wanneer de huidige kasseibestrating is verwijderd. De uitbraak gebeurt onder begeleiding van een archeoloog-veldwerkleider bij aanvang van het proefputtenonderzoek.

Proefputten

We adviseren de aanleg van in totaal 5 proefputten van 4 meter breed en variabel in lengte naargelang de locatie (4m – 7m). In totaal wordt zo een dekkingsgraad van bij benadering 8,5% van het te onderzoeken deel van het projectgebied bereikt. Hoewel bij landelijke sites wordt gestreefd naar een 12% dekkingsgraad bij een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven, is dit in deze situatie, een stedelijke context met complexe stratigrafie, niet haalbaar en wenselijk. Enerzijds zit men met een groter grondverzet en dus –stockage doordat men dieper dient uit te graven, anderzijds is het doel

van de proefputten een stratigrafische opbouw van het plangebied te verkrijgen, eerder dan een horizontaal ruimtelijk inzicht te verwerven.



Figuur 2: indicatief voorstel voor de aanleg van proefputten geprojecteerd op het hedendaags kadaster

Volgende proefputten zijn voorzien:

- WP1: +/- 7 x 4 m: deze proefput voorziet in een volledige doorsnede van de wegeniswerken en bij uitbreiding de zone waar de waterafvoer langs de wegenis wordt aangelegd. De proefput wordt onderzocht tot op een diepte van - 0,50 m mvh (= diepte aanleg wegbedding + buffer van 0,10 m). WP1 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh, een diepte die het ook mogelijk maakt de impact van de aanleg van de riolering en grindfilters in te schatten.
- WP2: +/- 7 x 4 m: deze proefput voorziet in een volledige doorsnede van de wegeniswerken en bij uitbreiding de zone waar de waterafvoer langs de wegenis wordt aangelegd. De proefput wordt onderzocht tot op een diepte van - 0,50 m mvh (= diepte aanleg wegbedding + buffer van 0,10 m). WP2 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh, een diepte die het ook mogelijk maakt de impact van de aanleg van de riolering en grindfilters in te schatten.

- WP3: +/- 4 x 4 m: deze proefput voorziet in een gedeeltelijke doorsnede van de wegniswerken. De beperktere omvang wordt bepaald door praktische redenen (bewegingsruimte kraan) en veiligheidsredenen (afstand aanpalend bebouwing in functie van stabiliteit). De proefput wordt onderzocht tot op een diepte van - 0,50 m mvh (= diepte aanleg wegbedding + buffer van 0,10 m). WP3 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh. WP1 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh, een diepte die het ook mogelijk maakt de impact van de aanleg van de riolering en grindfilters in te schatten.
- WP4: +/- 4 x 4 m: deze proefput voorziet in een gedeeltelijke doorsnede van de wegniswerken. De beperktere omvang wordt bepaald door praktische redenen (bewegingsruimte kraan) en veiligheidsredenen (afstand aanpalend bebouwing in functie van stabiliteit). De proefput wordt onderzocht tot op een diepte van - 0,50 m mvh (= diepte aanleg wegbedding + buffer van 0,10 m). WP4 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh. WP1 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh, een diepte die het ook mogelijk maakt de impact van de aanleg van de riolering en grindfilters in te schatten.
- WP5: +/- 4 x 4 m: deze proefput voorziet in een gedeeltelijke doorsnede van de wegniswerken. De beperktere omvang wordt bepaald door praktische redenen (bewegingsruimte kraan) en veiligheidsredenen (afstand aanpalend bebouwing in functie van stabiliteit). De proefput wordt onderzocht tot op een diepte van - 0,50 m mvh (= diepte aanleg wegbedding + buffer van 0,10 m). WP5 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh. WP1 wordt aangelegd waar een inspectieput is gepland, hier wordt de proefput lokaal verdiept tot op -2,5 m mvh, een diepte die het ook mogelijk maakt de impact van de aanleg van de riolering en grindfilters in te schatten.

Het hierboven beschreven proefputtenplan is opgemaakt op basis van de bureaustudie en gaat uit van een ideale onderzoekssituatie. Zo is er geen rekening gehouden met de aanwezigheid van eventuele gas- en waterleidingen, riolering of andere nutsinstallaties. Het plan is dan ook indicatief. Wijzigingen aan het plan worden gemotiveerd in het verslag van resultaten van het onderzoek.

In de proefputten wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau in zoverre dat deze niveaus zich bevinden binnen de diepte van de impact van de geplande werken. Indien de diepte van de proefput

de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond uitgevoerd, opnieuw in zoverre dat de natuurlijke ondergrond zich bevindt binnen de diepte van de impact van de geplande werken.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gescheiden bewaard naast de put. Het dichten gebeurt volgens de originele bodemopbouw zodat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand aan de start van het veldwerk.

Voor verdere richtlijnen en technische bepalingen verwijzen we naar de Code van Goede Praktijk 2.0.

3.3. Criteria voor onderzoekshandelingen die niet uitgevoerd moeten worden

Indien in bepaalde zones afdoende is vastgesteld dat de ontgraving ter plekke uitsluitend gebeurt in verstoorde of recente lagen (opgebracht en/of verstoord), dient deze zone niet verder onderzocht te worden. De inschattingen met betrekking tot de aard en omvang van verstoringen en de aanwezigheid van recentere lagen gebeurt in het veld door de archeologisch veldwerkleider.

3.4. Criteria bereiken onderzoeksdoel

Het onderzoeksdoel wordt bereikt wanneer de onderzoeksvragen in de mate van het mogelijke beantwoord te worden.

3.5. competenties uitvoerder

De dagelijkse uitvoering van de opgraving ligt in handen van:

- 1 archeoloog-veldwerkleider: hij/zij dient heeft minstens 240 werkdagen opgravingservaring, waarvan minstens 60 op sites met complexe stratigrafie
- 1 assistent-archeoloog: hij/zij heeft minstens 120 werkdagen opgravingservaring. Indien de densiteit van de sporen hoog is en extra mankracht nodig is, kunnen de veldwerkleider en de assistent-archeoloog bijgestaan worden door veldtechnici zonder diplomaverreisten.

Bij het onderzoek wordt indien nodig een aardkundige betrokken die instaat voor het onderzoeken, interpreteren, en registreren van de aardkundige aspecten van het archeologisch onderzoek. De duur en frequentie van de inzet hangt af van de vastgestelde bodemprofielen en de aangetroffen archeologische vindplaatsen.

Om het archeologisch vondstmateriaal kwaliteitsvol te behandelen en te bewaren wordt indien nodig ook beroep gedaan op een conservator. De conservator coördineert het geheel van conservatiehandelingen die binnen het onderzoek gesteld worden. Indien nodig komt de conservator ter plaatste voor advies of gespecialiseerde handelingen. De conservator heeft ervaring met de behandeling van aardewerk en metaalvondsten uit verschillende periodes. Indien bij het onderzoek van het vondstenensemble specialistische kennis vereist is, wordt een materiaaldeskundige betrokken bij het onderzoek. Dit kan zowel tijdens het veldwerk als tijdens de verwerking.

3.6. deponering

Data en vondsten, maw het archeologisch ensemble is eigendom van de opdrachtgever. Na onderzoek kan dit ensemble in overleg met de opdrachtgever opgenomen worden door een erkend erfgoeddepot, indien dit voor de regio aanwezig is. Indien nodig kan een ander depot worden gezocht of kan een afspraak worden gemaakt met het uitvoerende archeologische bedrijf met betrekking tot de opslag van het archeologische ensemble.

3.7. Afwijkingen ten aanzien van de CGP 2.0

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk van Goede Praktijk 2.0